

Kelemen László, mint tanárképzési rektorhelyettes

Kutatásom célja Kelemen László pedagógiai munkásságának feltárása. Kelemen László élete és pályafutása igen gazdag és nagy ívű. Vizsgálódásom során kizárólag Kelemen László pedagógusképzés területén végzett kutatásával kívánok foglalkozni, csak érintve, de nem elemezve a gondolkodás fejlesztése, valamint az általa vezetett doktori disszertációk, egyéb, a pszichológiához köthető kutatások széles témáját. Jelen tanulmány az 1974–1977 közötti éveket mutatja be, amikor Kelemen László, mint tanárképzési rektorhelyettes, szerepet vállalt egyetemi szintű vezetésben.

Kelemen László Kiskunfélegyházán született 1919. szeptember 4-én. Polgári iskolai tanulmányait is itt végezte, majd tanítói végzettséget szerzett, 1938-ban.

Pedagógusi pályafutását Kiskunfélegyházán kezdte 1945-ben, a tanítóképzőben. 1948 októberében a megalakuló pécsi Pedagógiai Főiskolára került, mint a pedagógia és a lélektan előadója. 1949-től főiskolai rendes tanár, 1953-tól 1966-ig a pedagógiai tanszék vezetője.

1966–1982 között a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen egyetemi tanár.

Meghívásáról az 1966. február 23-i Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsának IV., rendes ülésén Herman József dékán a következőket mondta: „Javasolja a Neveléstudományi Tanszéken egyetemi tanári állás meghirdetését. A Kar a személyi lehetőségek felől tájékozódott, és a pályázati hirdetés megjelenés után dr. Kelemen László pécsi főiskolai tanszékvezető professzor figyelmét hívják fel a pályázati lehetőségre. Nevezett kandidátus, doktori disszertációja a leadás stádiumában van. Esetleges eljövetele a Karnak és az Egyetemnek egyaránt nyereség lenne.”¹

A Kar, a IX. rendkívüli ülésen tárgyalta a beérkezett pályázatot. Herman József a következőket mondta: „A Neveléstudományi Tanszéken Jausz Béla professzor esedékes nyugdíjazása miatt meghirdetett professzori állásra egyetlen pályázó: dr. Kelemen László pécsi tanárképző főiskolai tanár nyújtotta be pályázatát.”²

1966–1970 között tanszékvezető volt a Neveléstudományi Tanszéken, majd 1970–1982 között a Pszichológia Tanszéken. Mindemellett 1974–1977 között a tanárképzési rektorhelyettesi posztot is ellátta.

¹ *Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv.* 1966. február 23.

² *Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv.* 1966. február 23.

A jegyzőkönyv tanúsága szerint 1972. április 14-én került sor a Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsának és Párt Végrehajtó Bizottságának rendkívüli ülésére. Ezen ülésen a Művelődésügyi Minisztérium részéről több meghívott képviseltette magát. Jelen volt Polinszky Károly miniszterhelyettes, és több osztály- illetve főosztályvezető, tanácsadó, főelőadó, gazdasági szaktanácsadó.

A párt és KISZ szervek képviselőjében Kardos József (MSZMP részéről), Gyarmati József (a Debreceni Városi Pártbizottság titkára), Cseke Béla (Hajdú-Bihar Megyei Pártbizottság helyettes osztályvezetője), Tárkányi Mártonné (KISZ KB képviselőjében), mint meghívottak vettek részt. Jelen voltak az Egyetemi Tanács szavazati joggal rendelkező, és nem rendelkező tagjai is, valamint az Egyetemi Párt VB részéről négy fő.

A rendkívüli, kibővített ülés névsora mutatja a rektor- és rektorhelyettesek választását övező érdeklődést, felügyeletet.

Miután Rapcsák András újabb három évre megválasztották rektorrá, sor került az egyetem rektorhelyetteseinek megválasztására. A Szervezeti Szabályzat értelmében a rektorhelyettesek megválasztása az Egyetemi Tanács jogköre. Polinszky miniszterhelyettes ismertetése szerint az 544/1972. számú leirat értelmében az egyetemen három rektorhelyettes működik (tudományos, oktatási, tanárképzési). A három rektorhelyettesre, előzetes egyeztetés után, Rapcsák András tett javaslatot. Jelöltjei: Bogár Rezső, Gergely Arthur, és Kelemen László. Kelemen László rövid életrajzának ismertetése után, egyetemünkön végzett munkásságát jellemzi Rapcsák András.

Eszerint Kelemen László: „Egyetemünkön először a tanár szakos hallgatók pedagógiai képzésének megjavításán fáradozott. Az iskolai gyakorlatok eléggé kuszált rendszerét átszervezte, a módszertani oktatás és az V. évesek iskolai gyakorlatának megjavítására is törekedett. Vezetésével a Tanszék a pedagógiai képzés új rendszerét dolgozta ki, amelyet a BTK Kari Tanácsa elfogadott, és ez vált az országos reform alapjává. Vezető szerepet játszott a Debreceni II. Országos Felsőoktatási Nevelési Konferencia tartalmi előkészítésében. Ennek során több bizottság munkáját irányította, ezzel kapcsolatban előadásokat tartott, tanulmányt írt, és tanulmánykötetek megírásában és szerkesztésében működött közre. E munkáért miniszteri dicséretet kapott.”³

Alkotói és kutatói munkájának bemutatás után került sor a vitára. Személyével kapcsolatban két felszólalást olvashatunk. Mindkettő pozitív, hiszen Kelemen László megbízásával az egyetem vezetésében a tanárképzés ügye jelentős támogatást kapott. Negatív véleményt nem találunk, de a szavazás eredményénél a 18 „igen” mellett 2 „nem” és 1 „tartózkodás” is olvasható.

Az ülést követően a rektor megbízására vonatkozó javaslatot felterjesztették a minisztériumba, és ezzel egyidejűleg kérték a rektorhelyettesek megbízására vonatkozó jóváhagyást is. Valamennyi tisztség három évre szólt.

³ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1972. április 14. 15-16.

Kelemen László tanárképzési rektorhelyettesi tevékenységét, munkájának eredményeit, nehézségeit olvashatjuk az Egyetemi Tanács 1975. május 9-i ülésének jegyzőkönyvében. A Tanács a negyedik napirendi pontban tárgyalta a „Jelentés a Tanárképzési Bizottság 1972–75. évi munkájáról” című anyagot.

A Tanárképzési Bizottság a tanárképzésért felelős rektorhelyettes tanácsadó szerveként működött, ezért a Bizottság 3 éves munkája tükrözi azokat a főbb vizsgálódásokat és intézkedéseket, amelyeket az adott időszakban a tanárképzés ügyében az egyetem vezetése fogatosított. Tanácsadó testületként nem tekinthető operatív szervnek. Ez azonban hátrányos összehasonlításokra adhatott lehetőséget a korábbi Tanárképző Tanáccsal szemben. Itt azonban nem két bizottság hatáskörének különbségéről van szó, hanem az egyetem egész irányító munkáját érintő strukturális kérdésről.

Az első tanév elsősorban a helyzetfelmérés éve volt. A Rektori Tanács számára széles körű felmérés alapján a Tanárképző Bizottság három nagyobb jelentés anyagát készítette elő és vitatta meg. E témák voltak: „1. A tanári hivatásra nevelés helyzete, problémái egyetemünkön. 2. Az V. éves hallgatók helyzete, problémái az egyetemen, figyelembe véve a részképzést is. 3. A gyakorló iskolák és az egyetem kapcsolata, különös tekintettel a tartalmi és felületesi szempontokra.”⁴

1. A tanári hivatásra nevelés helyzetét vizsgálva, pozitívan tapasztalták, hogy a hallgatók döntő többsége (kb. 80%-a) társadalmilag értékes motívumoktól vezérelve választotta a tanári pályát. Az I–V. években bekövetkező némi visszaesés után az V. éven újra lelkesedéssel fordulnak a pedagógus pálya felé, és igen jelentős százalékban ott is helyezkednek el. (1972-es adatok szerint 80%.)

Jelentős igényként merült fel a felmérés alapján az I–IV. évfolyamokon az iskolai gyakorlatok volumenének növelése. „A hallgatók hivatástudata szoros kollerációt mutat az iskolai gyakorlatok mennyiségével és minőségével. A pszichológiai, a pedagógiai és a módszertani oktatás gyengéi is összefüggenek ezzel: a hallgatóság az I–IV. évfolyamokon kevés iskolai tapasztalattal rendelkezik s így e tárgyak oktatása absztrakt, nélkülözi a kellő szemléleti alapot.”⁵

A kérdés rendezésére a lehetséges javításokat a Neveléstudományi Tanszék javaslatai alapján a Tanárképző Bizottság összegezte, s azt e tanévben a Rektori Tanács jóváhagyta.

2. Az V. év problémái közül az elfoglaltságok sokféleségét emelte ki Kelemen László a beszámolóban. Javaslata szerint az V. év „profilját” egységesebbé kell tenni, középpontba állítva az évfolyam eredeti célját: az iskolai gyakorlat. Súlyos gondként említette Kelemen László, hogy az V. évet a hallgatóság legfeljebb 2/3-a végzi el. A hallgatók egy része a részképzés miatt csak egy rövidített, csökkent értékű módszertani és gyakorlati képzésben részesül.

⁴ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 1.

⁵ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 1-2.

A Bizottság által feltárt problémák legtöbbje az egyetemi képzés struktúráját érintette, ezért a Rektori Tanács inkább irányelveket fogalmazott meg, mintsem konkrét tapasztalatokat. „Ez utóbbiakra egy átfogó tanárképzési reform esetén kerülhetne sor. (Ami egyébként időszerű lenne.)”⁶

3. A jelentésből kiderült, hogy igen sok probléma és tennivaló került felszínre az egyetem és a gyakorló iskolák kapcsolatának felülvizsgálata során. A gyakorló iskolák sajátos helyzetéből fakad ugyanis a gyakorló iskolák irányításában a ket-tőség. Mint gyakorló iskolák, az egyetem irányítása alá tartoztak, de mint iskolák, közoktatás-politikailag az akkori tanácsoktól kapták az utasításokat. Ezen intéz-kedésekről azonban az egyetemeket sokszor hiányosan értesítették.

Kiderült az is, hogy a szakfelügyeletet az egyetem igen hiányosan látta el, általános tanulmányi felügyelet pedig már több mint tíz éve nem volt a gyakorló iskolákban.

1973/74-ben újjáalakult a Tanárképzési Bizottság. „Felkértük a Bizottság mun-kájában való részvételre a Megyei és Városi Tanács V.B. Művelődési Osztályai-nak vezetőit, valamint a Megyei Pedagógusképző Intézet igazgatóját. Az MM-től és az OPI-től kértük a tanügyiigazgatással kapcsolatos információs anyagok rend-szeres megküldését, és a szakfelügyelők meghívását az országos szakfelügyelői értekezletekre stb.”⁷

A Tanárképzési Bizottság foglalkozott a gyakorló iskolák továbbképzésének problémáival is. Hozzáálltak két hézagpótló szabályzat összeállításához. Az egyik a tanárképzési szabályzat, melynek elkészítésére a Rektori Tanács szólított-ta fel a Bizottságot. A másik a módszertani útmutató a vezetőtanárok számára, az őraelemzések pedagógiai-módszertani színvonalának elemzése céljából.

A tanárképzési szabályzat megalkotásának szükségességét az indokolta, hogy a tanárképzés irányító szerveinek munkamegosztása és együttműködése jogilag nem volt pontosan meghatározva. A Tanárképzési Szabályzat javaslata részletezi a rek-tor, a tanárképzési rektorhelyettes, a gyakorló iskolák, a dékánok a szaktanszékek, a Neveléstudományi Tanszék, a szakmódszertani előadók hatáskörébe tartozó fel-adatokat. A javaslatot átolvasva megállapítható, hogy a feladatkörök meghatározá-sa pontos és egyértelmű, egyet leszámítva. A rektor hatáskörébe tartozó feladatok hatos pontjában olvasható a következő mondat: „A gyakorló iskolák tanárait és dolgozóit érintő fegyelmi ügyekben a fegyelmi jogkort gyakorolja.”⁸

Azaz nem saját felettesük dönt ezen kérdésben, hanem úgymond legfelsőbb szintre emeli a kérdés rendezését. A módszertani útmutatót a Tanárképzési Bizott-ság 1975. április 18-án megvitatta, majd szerkezeti átdolgozásra visszakülde.

A Tanárképzési Bizottság fő feladata 1974/75-ben – ahogy Kelemen László jelezte – az általános és szakfelügyeleti munkába való bekapcsolódás volt. A Bi-

⁶ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 2.

⁷ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 3.

⁸ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Tanárképzési Sza-bályzat /

zottság két tagját, a Neveléstudományi Tanszék vezetőjét, Petrikás Árpádot és Boros Dezső adjunktust kérték meg a gimnázium illetve az általános iskola felügyeletére. Ugyanekkor szervezett és intenzív formában folyt a szakfelügyelet is. A tájékoztatás szerint mindkét iskola szívesen fogadta a látogatásokat és a jelentéseket. „Az iskolák tanárai főként azt érzékelték örömmel, hogy az egyetem végre behatóan foglalkozik a munkájukkal és értékeli azt.”⁹

A Bizottság megtárgyalta a III. és IV. évesek pedagógiai hospitálásainak és gyakorlatainak problémáját is. Korszerűsítési javaslatokat tettek, melyekkel a pedagógiai gyakorlatok hatékonyságát kívánták fokozni.

Kelemen László további esedékes munkaként szolt a módszertani oktatásról és a metodikusok munkájáról készült jelentések értékeléséről. Véleménye szerint olyan intézkedések születtek, amelyek a következő hároméves ciklusban jelentősen meghatározzák majd a tanárképzés, s egyben a Tanárképzési Bizottság tevékenységét is.

A Jelentés végül jellemzi a Tanárképzési Bizottság munkastílusát, szerepét a tanárképzés rendszerében. Eszerint a Bizottság a feladatok megoldását kollektív módon tervezte, az anyaggyűjtésben és értékelésben meghatározott munkamegosztás szerint dolgozott. A Bizottság összetétele miatt alkalmasnak bizonyult a különböző tanárképzésben érdekelt szervek munkájának összehangolására, a nézetek egyeztetésére. „Különösen a gyakorló iskolák és módszertani szakemberek számára biztosított olyan fórumot, ahol tanárképzéssel kapcsolatos gondjaiknak, problémáiknak hangot adhattak.”¹⁰

A Javaslatból látható, hogy Kelemen László rektorhelyettesi időszaka sok, néha emberpróbáló feladatokat jelentett a hetvenes évek közepén. A hároméves időszak termékenynek bizonyult. A helyzetfelmérést követően javaslatok születtek a tanári hivatásra nevelés helyzetére, az ötödévesek problémáinak kezelésére, valamint a gyakorló iskolák és az egyetem kapcsolatának rendezésére egyaránt.

Nemcsak helyi, hanem országos szinten is részt vállalt a pedagógusképzés korszerűsítését célzó kutatássorozatban. Országosan ismert és elismert oktató-kutató lett. Az, hogy a tanárképzésre vonatkozó javaslatai a hetvenes évek végén nem kaptak kellő hangsúlyt és fogadtatást, több, tőle független tényezőnek tudható be. Ennek tárgyalása azonban meghaladja a konferenciára vállalt feladatom körét.

Kelemen László nem pályázott újra rektorhelyettesi pozícióra. Lemondását a Minisztérium elfogadta. Ahogy a jegyzőkönyvben olvashatjuk: „Nagy munkát végzett az elmúlt években a tanárképzés területén, gazdag tapasztalatokat gyűjtött össze. Most olyan feladatok előtt áll, amelyek egész embert kívánnak.”¹¹

⁹ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 5.

¹⁰ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. május 9. Melléklet 7.

¹¹ Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsa – jegyzőkönyv. 1975. június 2. 6.

Ezzel véget ért egy korszak, mind az egyetem, mind pedig Kelemen László életében. Az őt követőkre várt az a feladat, hogy az oktatást új rendszerbe foglalják, és kidolgozzák a pedagógusképzés új koncepcióját.

Kelemen aktív részvételével jött létre – rektorhelyettesi tevékenysége alatt – Debrecenben a Pszichológia Tanszék. Sok feladat várt rá e területen, hiszen meg kellett teremtenie a pszichológiai kutatások vidéki centrumát. Másfelől meglehetősen szerteágazó tevékenységi kör várt rá a Neveléstudományi-Pszichológiai Tanszékcsoport vezetőjeként is.

BAJUSZ BERNADETT